

De biografie aan banden (2004)

Sieth Delhaas

Locus, tijdschrift voor studenten en docenten Cultuurwetenschappen Open Universiteit, September 2004

‘Aan welke eisen moet de historische levensbeschrijving voldoen?’ vraagt Sem Dresden in *Over de biografie* zich af. Dit is niet de enige vraag die hij stelt. Integendeel: zijn diepgravend essay is gelardeerd met vele vragen over de biografie als kunst- en wetenschappelijk werk. Ik noem twee steeds terugkerende. Welke figuren komen in aanmerking voor een biografie en waarom? Hoe dient een biografie tegenover zijn onderwerp te staan? Volgens Dresden verwijst elk antwoord op vragen omtrent de biografie naar ‘alle andere vragen, die men om welke reden dan ook het liefst onbeantwoord zou laten’.

Tijdslimiet

Mij houdt een vraag bezig die ik ook in ander gelezen werk over dit genre niet ben tegengekomen. Ze luidt: wanneer, of binnen welke tijdslimiet na het overlijden van een ‘held/in’ mag een biografie met zijn/haar levensgeschiedenis beginnen?

Mijn vraag kan niet, omdat deze misschien nooit eerder is gesteld, als te uitzonderlijk, of als niet ter zake doende opzij leggen. Ik denk eerder dat ik een belangrijk punt aansnijdt. Ik voel me daarin bevestigd door opmerkingen van enkele recensenten van biografieën. Zoals Martin van Amerongen, die opmerkt dat het tot een halve eeuw na Wagners dood heeft moeten duren voordat ‘de eerste ongekleurde, serieus te noemen ‘Wagnerbiografie verscheen. Alles wat voordien als biografie werd gepresenteerd, was ‘een berg onzin’. Auwerda zegt over Martin Sommer, biografie van het ‘krantebeest’ J.M. Lückner, dat hij met distantie kon schrijven omdat hij zijn held niet persoonlijk had gekend. Daarin lees ik dat het niet-persoonlijk-gekend-hebben een gunstige uitgangspositie is voor een biografie. Nico Lettinck schrijft over een ‘belangwekkende gebeurtenis’ op 1 oktober 1993, namelijk ‘de presentatie van de eerste moderne biografie van Johan Huizinga (1872-1945)’. Deze gebeurtenis hing in de lucht omdat enkele jaren eerder al Huizinga’s briefwisseling en kort tevoren een proefschrift over de historicus was verschenen. Het laatste zou als een blauwdruk voor een biografie beschouwd kunnen worden.

Voorgaande opmerkingen lijken er op te wijzen dat niet alleen persoonlijke distantie van de biografie ten opzichte van zijn held, maar ook een distantie in tijd belangrijk is om tot een verantwoorde biografie te komen.

Biografie van De Beauvoir

Mijn vraag kwam bij mij op bij het verschijnen van de biografie over Simone de Beauvoir. Deze hangt samen met een zeker tumult dat daarna ontstond. En zeker niet alleen onder haar volgelingen. De filosofe overleed in 1986. De achthonderd pagina’s dikke

biografie verscheen in 1990. Deirdre Bair heeft bijna tien jaar aan de levensbeschrijving gewerkt. Dat betekent dat zij zes jaar voor het overlijden van haar 'heldin' met haar werk begon. Het lijkt een geweldige buitenkans. Uit de mond van je heldin zelve wellicht nergens vastgelegde details over haar leven horen. Haar vragen kunnen stellen, antwoorden krijgen op nog onopgehelderde kwesties in haar filosofie, haar politieke stellingname.

In 1980 stuurde Bair De Beauvoir een briefje met het verzoek haar biografie te mogen schrijven. Dat mocht. Ze mocht zelfs haar bandrecorder gebruiken. De Beauvoir 'drong er zelfs op aan dat alles wat ze zei werd opgenomen'.

Maar is het wel zo'n buitenkansje om zes jaar lang met de volle medewerking van je heldin je materiaal te verzamelen? De meeste recensenten van Bairs werk reageerden daar negatief op. Interviewen heeft Bair verleid tot details die uiteindelijk zowel de gebiografeerde als de biograaf geen goed zouden doen. De samenwerking met De Beauvoir zou haar boek extra betrouwbaarheid en autoriteit moeten verschaffen. Bair wilde 'de waarheid laten zien'. Van Heijst merkt echter op dat de biograaf juist door die samenwerking een precedent scheidt. Dat ze in haar werk het zelfbeeld van de geportretteerde kopieert. Dat ze genoeg neemt met de interpretaties die De Beauvoir zelf in de eindfase van haar leven geeft. Afgezien van de kritiek op vaak 'weinig verheffende' details uit De Beauvoirs leven, krijgt Bair het verwijt dat zij tekort schiet in de interpretatie van het werk van de wereldberoemde Francaise. Vooral het filosofische werk zou in haar biografie geheel op de achtergrond zijn geraakt.

Hoe terecht mijn vraag is over de tijdslijmiet wordt helder in het interview van *De Tijd* met Bair. Daarin gaat ze zover te koketteren met de manier waarop zij haar sterk aftakelende 'heldin' tot drie weken voor haar dood intieme details probeert te ontfoetselen.

Afstand

Esthetiek en ethiek zijn begrippen die in de theorievorming over de biografie een belangrijke rol spelen. In de discussie daarover gaat het bijna altijd over de relatie tussen de biograaf en zijn onderwerp. En toch blijft het genre geassocieerd met goedkope roddels, scandaleuze onthullingen, gewetenloze commercie en inbreuk op de privacy. Richard Holmes lijkt dat in zijn Huizingalezing van 1997 niet zo erg te vinden want elke biograaf bouwt immers een geheel eigen relatie op met zijn onderwerp, ziet nieuwe aspecten, interpreteert anders en oppert nieuwe antwoorden. Zou er op die manier dan een steeds vollediger beeld van de geportretteerde ontstaan?

Hoe waar de bewering van Holmes wellicht moge zijn, toch pleit ik ervoor dat de biograaf zichzelf aan banden legt. Dat hij tenminste enkele decennia afstand neemt van zijn 'personage'. Misschien wordt mijn pleidooi wel ingegeven door de tijd waarin wij leven. Een tijd waarin voyeurisme en bekentenislectuur ruim baan krijgen. Waarbij 'objecten' zich door media en schrijvers laten verleiden en waarbij het te vaak alleen om 'debunking' lijkt te gaan.

Dresden heeft op de bijzondere positie van de biograaf gewezen: hij is in zijn werk gebonden aan een levenswerkelijkheid waarop hij geen invloed meer kan hebben.

De biografen die nog tijdens het leven en met behulp van hun onderwerp beginnen met het vastleggen van gegevens, overschrijden, naar mijn mening, een gevaarlijke grens. Zij breken in in het leven van hun onderwerp, worden daardoor zelf manipulerend onderdeel van dat leven en beduimelen het daarmee. Zij vergeten dat het in de biografie gaat om 'de eerbiedige benadering' van een verleden leven.

Maar misschien behoort ook mijn vraag wel tot al die andere vragen over dit genre 'die men', zoals Dresden wenst, 'om welke reden dan ook het liefst onbeantwoord zou laten'.

Gebruikte literatuur

- Amerongen, Martin van, *De buikspreeker van God*, Amsterdam 1983
- Auwerda, Richard, 'J.M. Lücker: meedogenloos portret van een krantebeest', in: *Historisch Nieuwsblad 2* (1993) nr. 6
- Bair, Deirdre, *Simone de Beauvoir; biografie*, Baarn 1990
- Dresden, Sem, *Over de biografie*, Amsterdam 2002
- Heijst, Annelies van, 'Simone de Beauvoir: baanbrekend en visionair', in: *De Bazuin*, 26 april 1991
- Holmes, Richard, *De biografie en de dood* (Huizinga-lezing 1997) Amsterdam 1997
- Koning/Goedkoop, 'De dans om de erfenis', in: *HP/De Tijd*, 12 april 1991
- Lange, Frits de, 'Een Mythisch Tweetal', in: *HN Magazine*, 16 maart 1991
- Lettinck, Nico, 'Heb dan de moed om altijd waar te wezen', in: *Historisch Nieuwsblad 2* (1993) nr. 6
- Romein Jan, *De biografie*, Amsterdam 1951

Met bovenstaand essay won de auteur de eerste prijs in de Essayprijsvraag 'De biografie' 2004, uitgeschreven door LOCUS, Tijdschrift voor studenten en docenten Cultuurwetenschappen en de Open Universiteit Nederland